ГР. НАШ

НАРОДНЯ ВЛАДА НА УКРАІНІ

ВИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“

1922

Книжки того ж автора:

1. МОРАЛЬ. (Природа, зміст, історія та норми її.) — Видан. „Благодійного Т-ва“ в Петрограді р. 1911, ст. 196.
2. ХТО МИ Й ЩО НАМ РОБИТИ? — Видання Київського Губ. Зем., р. 1917.
3. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ В НАРОДНІХ ДУМАХ ТА ПІСНЯХ. — Видання „Криниця“ в Київі, р. 1918, ст. 174.
4. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ. Підручник для вищих початкових шкіл. — Вид. „Час“ у Київі, р. 1918, ст. 312.
5. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. Ч. І. Стародавній Світ. — Вид. „Дністер“ у Камянці, р. 1920.
6. ПОДІЛЛЯ. Історично-географичний нарис. — Вид. Под. Губ. Земства, р. 1919.

ГР. НАШ

НАРОДНЯ ВЛАДА НА УКРАЇНІ

ВИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“

Друковано в друкарні К. Ґ. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІҐУ.

947.7
H85na

1. Історична форма української народньої влади*).

I.

Влада народня — своя, виборна;
влада над народом — чужа, княжа.

В докняжі часи праукраїнці — словяне, як оповідає літопис, жили родинами. Кожною родиною правив старший чи здатніший, а для вирішення справ, спільних усім сусіднім родинам, старші в родинах збіралися на віча. Віча вирішували справи війни й миру, обірали військових ватажків, роскладали податки й данину, давали певні роспорядження всім родинам та т. п. Одне слово, віча робили все, що належить верховній владі. Віча були верховною владою. А що ж таке «віче»? В перекладі на сучасну мову це — «рада», що складалася з представників усіх родин. Отже, в часи докняжі народня влада належала радам. Це початок української народньої традиції.

У боротьбі з степовими напасниками ради-віча наймали собі на поміч серед сусідів військових ватажків з військом. Дехто з тих ватажків, що звалися князями, маючи в руках військову силу, згодом перестали слухатися віч, а змусіли їх коритися собі. Зробили так, як німці з Центральною Радою в р. 1918: прийшли на поміч їй, а потім розігнали її й посадили

*) Доклад, прилюдно читаний у грудні 1920 р. на користь культурно-освітньої Секції Української Студентської Громади в Ченстохові.

на її місце свою владу. Так у старовину чужинецькі князі робили з словянськими вічами, й поволі скасували народню владу в формі рад, а натомість запровадили свою владу над народом — владу князів та їхніх прибічників.

Деякі кола словянства, що й самі хотіли панувати над народом (купці, багатії), легко погодилися з новою владою, але решта народу, що не хотіла робити на других, боролася за свої попередні права. Як року 1918 під час панування гетьманщини. Хто хотів панувати над народом та визискувати його, той погодився з гетьманством і підтримував його, а решта відвернулася від нього та пішла своїм шляхом. Так і в старовину — багатії пішли з князями, а решта з народом.

Боротьба народньої влади (рад, віч) з владою над народом (князями, боярами) точилася довго. По ріжних місцях перемагала то одна, то друга сторона. Літописи оповідають про багато випадків, коли віча збіралися з силою й проганяли князів та відновляли свою владу. Цікаво, що боротьба віч з князями була значно гостріщою на Україні, ніж на Московщині, і віча мали тут завше більші права, ніж там.

Князі, аби надати своїй владі форму народньої, творили при собі боярські ради, до яких закликали видатніших місцевих громадян (купців, землевласників). Одначе народ з такими радами не мирився. Літописи оповідають про віча «чорні», що виступали не тільки проти князів та боярських рад, а навіть проти тих віч, де більшість складалася з багатіїв, купців, бояр, людей княжих і т. д.

З наведеного видко, що в княжі часи існувала влада народня (віча) і влада над народом (князі), тоб-то: було народнє самоврядування і княже панування над народом.

Народ княжу владу ненавидів і завше боровся з нею, підпираючи натомість свою владу рад (віч). Коли прийшли татари, народ по багатьох місцях зустрів їх, як своїх визволителів від ненависних князів і допомагав татарам проганяти князів, після чого відновляв свою народню форму влади — віча, ради, які обірали

отаманів, що виконували постанови віча. Громади, що організовувалися в такий спосіб і ввійшли в безпосередній звязок з татарами, жили самостійно, виплачуючи татарам лише певну данину. Вони називалися «татарськими людьми». Коли князі згодом стали запобігати ласки в татар і випрохувати собі назад свої колишні володіння, «татарські люди» не пускали їх до себе та люто боролися з ними. Літописи переказують багато пригод із завзятої боротьби «татарських людей» з князем Данилом Галицьким.

Зза чого ж та боротьба точилася?

Ізза того, що народ не хотів терпіти над собою князів та боярського свавільства, безмірного побору данини, визисків і т. п. Народ не хотів терпіти над собою княжого панування, а прагнув до самоврядування, до зміцнення народньої влади в формі рад, при яких усі мали одинакові права.

З наведеного ясно, що в той час, як князі, люде чужі й завойовники, хотіли створити на Україні владу панування над народом і визиску його, в той час, як до влади панування горнулися заможні верстви, — народні низи, народня гуща гуртувалася коло своєї власної виборної влади, коло своїх рад, за допомогою яких обороняла свої права.

Коли на Україну насунули литвини й стали виганяти татар, князі пішли на ласку до Литви. У литвинських князів випрохували вони собі право панувати над українським народом. Одначе народ, як і раніш, боровся з цією формою влади за самоврядування, за ради, і ми бачимо, що він виборов від князів по містах «Магдебурське право», а по волостях і селах «копи». Таким чином і в ті часи поруч з насильницькою княжою владою панування, була виборна народня влада самоврядування, що боролася з князями.

Переглядаючи з самого початку склад прихильників княжої і народньої влади, ми бачимо, що княжу владу завше обстоювали тільки невеликі верхи народу, заможня верства, що хотіла панувати над другими. І то не скрізь і не завше, бо знаємо силу випадків, де місцеве боярство вкупі з народом боролося

проти князів. Галичина особливо багата такими подіями. Народню ж владу завжди обороняли широкі народні маси, народні низи: ті, що хотіли користуватися щастям життя нарівні з другими. І формою тієї влади були ради — громадські, виборні, колективи, переважно з нижчих і середніх верств народу, бо вищі верстви йшли переважно вкупі з завойовниками, принатурювалися до них, ішли осторонь від народу й навіть проти народу.

Яка влада більше обстоювала інтереси українського народу, нації, держави й культури — народня чи княжа?

В той час, коли на Україну насідали степові грабіжники, князі змагалися між собою за ті чи інші клапті землі, порозумівалися з степовиками, закликали їх собі на поміч, воювали між собою та вкупі з степовиками плюндрували український народ. За часів татарщини князі один поперед другого запобігали ласки в хана, вижебрували князівства, обдріхували один одного, за допомогою татарських відділів привертали собі ті чи інші українські землі. Коли прийшли литвини, князі посунули за їхньою ласкою, не перестаючи змагатися між собою. Князі дбали не про добро українського народу, не про єдність нації, не про оборону її від сусідів, а про свої особисті користи. Вони змагалися з сусідами лише постільки, поскільки ті перебивали їм здирати з українського народу певний податок. Колиж намічалася можливість полюбовної згоди з сусідами на спільне обдирання народу, вони охоче на те приставали.

Справжніми оборонцями народу були завше тільки місцеві віча, «коповища», ради, що складалися з народу й ніколи не могли погодитися ні з князями, ні з половцями, ні з татарами, ні з литвинами на те, щоб укупі з ними самих себе обдирати. В той час, як князі підлещувалися до татар чи литвинів, громади самоорганізацією намагалися сами себе захистити від ворога. «Татарські люди», згуртувавшись у свої громади, краще захищали свої інтереси перед татарами, ніж князі; їм вільніще й краще жилося, ніж людям княжим.

Князі не захищали нації, не обороняли її єдности, а лише турбувалися про право збірати з певної кількости народу податки. В цім полягав увесь їх інтерес. Коли дехто з них і марили про велику державу, то не в інтересах української нації, а лише з пихи (Святослав), або зажерливости та бажання мати ширше коло для збірання данини (Олег). Такі князі, як Володимир Мономах, були виключним явищем.

Говорити про те, що князі захищали українську культуру, більше, ніж зайво. Досить хоч би того факту, що Володимир охрестився вже після того, як серед його вояків з'явилася сила християн.

Отже не він вплинув на заведення християнської культури, а християнська культура вплинула на нього та ще й за допомогою примусу з Царгороду, що з ним Володимир мусів підтримувати добрі стосунки, щоб провадити торг.

Ні князі, ні їхні прибічники не могли дбати про розвиток української культури хоч би вже з тої причини, що сами її не знали, бо були чужинці, зайди. Князі та княжі двори завше були осередками тільки денаціоналізації й роспусти. Родаючися з чужинецькими князями, запобігаючи ласки половців, татар, литвинів, українські князі своє життя навертали на їхній кшталт, перебіраючи від них не тільки добре, а й зле, що було частіще.

Досить згадати про гареми Володимира Святого, про його боротьбу з братами, про боротьбу між його синами й онуками, щоб мати уяву, яку культуру плекали князі.

Українська культура, коли де й заховалася, то тільки в громадах, на стороні від князів та їхніх прибічників, під захистом громадських віч, рад. А князі вміли тільки ростринькувати те, що народ здобув.

З цього коротенького огляду видко вже, що в часи докняжі, княжі, татарські й литвинські історичною формою української народньої влади, що дійсно обороняла економічні, національні, державні й культурні інтереси українського народу, були віча, «коповища», тоб-то: ради, що складалися з місцевого населення, переважно з нижчих та середніх верств

народу, тоб-то: без панів, що майже завше йшли вкупі з завойовниками.

От така то найдавніша традиція української народньої влади. Її ознаки такі: 1. децентралізація, 2. колективність, 3. виборність, 4. відсутність вищої заможньої верстви, 5. відсутність або невелика кількість зайшлого чужинецького елементу. Традиційний характер народньої влади — боротьба за народоправство з усякими завойовниками й чужинцями, що хотіли політично й економічно сісти на шию українському народові. Українська народня влада в старі часи завше була протикняжою та протипанською; вона завше була громадською, трудовою, демократичною.

II.

Козацька влада — народня рада.

Історична форма, характер і вартости української народньої влади найкраще виявилися в часи козаччини. Обороняючись від політичного й економічного литвинсько-польського насильства, український народ по селах міцно тримався своїх громад, «коповищ», по містах боровся за «магдебурське право», а обороняючи віру, гуртувався в брацтва. І сільські громади, і «копи», і «магдебурське право», і брацтва — все то були форми народньої самоорганізації, форми народньої влади, в яких вона могла в той час виявиться. І всі ті форми в основі своїй мають старі традиції, колективність, децентралізацію, виборність, відсутність вищої заможньої верстви, перевагу суто місцевого елементу. Втікачі від польського політичного та економічного насильства — козаки — понесли з собою в дикі степи старі традиції народньої влади. Вони згуртувалися там не по зразку тогочасних суспільних відносин у «культурній» напів-европейській Польщі та поневоленій Україні, а по дідівській традиції: товариствами, громадами, де в чистоті відновлялися старі основи народньої влади. Рівність, воля й братерство — стали підвалинами козацького життя, а найвищою владою — їхнє власне товариське коло, громада, рада козацька. Всі

землі й маєтности козацькі належали всій громаді. То були «вольности козацькі». Через те всі козаки були вільні, як політично, так і економічно. Не було між ними ні пана, ні хама. Старшину обірали вони зпоміж себе на раді козацькій, і то лише на певний строк. Загальні справи мав кошовий рішати не сам, а вкупі з радою старшинською. Але старшина не була панами над козацтвом. Вона була тільки виконавчим органом козацької влади, виявленої через козацьку раду. Старшина роспоряджалася, виконувала постанови ради, але не панувала над козаками. Доки звичайний козак виконував обовязки старшини, доти він користувався особливими догодами й добрами (землями, хуторами й т. п.), призначеними на утримання старшини. Як тільки ж його скидали з старшинства, він втрачав усі права на ті догоди й повертався до спільного козацького казана. Це було підвалиною економічної рівности козацтва. Щоб козак, обраний на старшинство, не зазнавався, нагадувалось йому навіть особливими звичаями при обранні.

В козацькій владі надзвичайно яскраво відбилися старі народні традиції: колективність, виборність, рівність, відсутність панів, суто місцевий склад.

Коли козаки робили походи для визволення українського народу з польської неволі, вони на звільнених місцях заводили свій козацькій устрій, тоб-то: впоряджували (страшно сказати) владу рад. Під час повстання Хмельницького, після Зборівської перемоги, цей лад заведено було на підставі універсалів Хмельницького по всій Україні. Лад той був такий: Україна ділилася на полки й сотні. Кожна сотня, тоб-то: певна територія більша за теперішню волость, а менша за повіт збіралася на раду, що обірала сотника й сотенну раду, які й вершили всіма справами сотні. Сотник був головою сотенної ради. Доки він сотникував, доти користувався маєтками, призначеними з громадської власности на утримання старшини. Переставав сотникувати — позбувався тих маєтків. Так само по полках збіралися полкові ради, що обірали полкову старшину, а з усієї України збіралася рада, що обірала Генеральну старшину та Гетьмана. І со-

тенну, і полкову, і генеральну старшину та гетьмана обірали звичайні козаки. Старшинство не було певною верствою, а лише певною посадою для виконування постанов ради. Доки козак виконував обовязки по певній посаді, доти він був старшиною. Переставав виконувати ті обовязки, переставав бути старшиною. Старшинство й рада старшини були звичайними виконавчими органами козацьких рад, склад яких кождого разу на виборах мінявся. Тогочасна сотенна, полкова та генеральна старшина були тим самим, що ми тепер назвали б волосними, повітовими виконавчими комітетами. Тогочасні виборні сотники, полковники та гетьмани були тим самим, що сьогочасні виборні голови волосних, повітових і всеукраїнського комітетів. Сьогоднішній звичайний козак, що світив латками, на завтра ставав ясновельможним паном гетьманом чи паном кошовим, що роскішно вдягався в те добро, яке козацтво призначало на утримання старшини, а вчорашній могутній роспорядчик над усім козацтвом сьогодні ставав звичайним козаком, що мусів слухатися наказів свого курінного.

Тогочасна влада була владою без панів. Нікòму й у голову не приходило кликати панів у склад рад. Тай тепер ніхто не скаже, що козаки погано робили, що не кликали в свої ради панів. Навпаки для нас ясно, що допущення в склад козацьких рад панства, яке було або польське, або тягнуло за Польщею й хотіло панувати над народом, було річчю неможливою. Одначе сучасні прихильники «історичних традицій» досі цієї істини зрозуміти не можуть і виступають проти рад, бо вони, бачте, не пускають до себе панів. Сучасні прихильники «історичних традицій» забувають, що тільки влада в такій формі, як стародавня — без панів, без власників — має змогу найкраще захистити народні права, бо тільки при такій формі влади в її складі не мають змоги сидіти ті, що хочуть панувати над народом і за його добро вимінювати собі всякі особисті користи. Стародавні козацькі ради, ради без панів, складалися з людей, що не зацікавлені були ні в пануванні над народом, ні в охороні власних дібр, бо не мали їх, а тому всі свої

сили покладали на оборону народніх інтересів. І народ такій владі вірив, бо вона була його владою, складеною з його самого й ним самим і клопоталася не про особисті інтереси а про його громадське, національне добро. Тому козацькі ради, як орган влади, користувалися загальним довіррям і були титанічною рушійною силою для підняття народу на повстання проти польського насильства.

III.

Без народньої ради — нема народньої влади.

Поляки швидко зрозуміли, що козацька сила полягає в організації їхньої влади. Тому король Степан Баторій, аби зменшити козацьку силу, вдарив не по козаках, а по системі їхньої влади. Він не тільки не скасував козацтва, а навіть легалізував його, але замість радянської виборної влади запровадив йому владу, призначену згори. Звелів списати козаків у реєстри й сам призначив їм старшину. То був величезний удар по козацькій силі. Недалекосяглі й легкодухі маси пішли в «городове» й «реєстрове» козацтво, пішли під керування призначеної старшини, бо в таке козацтво легше було йти, ніж у вільне, низове. Але призначена старшина дбала не про народні інтереси, а про свої власні. Зразком такого старшинства може бути хоч би полковник черкаський Барабаш, що повів своїх реєстрових проти народнього повстання. Тай не дивно. На чийому возі їдеш, того й пісню співаєш. Старшина, обрана народом і від нього залежна, щоб утриматися на своїм становищі, мусіла догоджувати йому, тоб-то: робити так, як краще було для народу; а старшина, призначена збоку, мусіла годити тому, хто її призначив. Поскільки її призначали вороги українського народу, постільки вона, аби втриматися на посадах, повинна була виступати проти інтересів свого народу.

Заведення реєстрового козацтва з призначеною старшиною деморалізуючи вплинуло й на виборну

старшину. Хто з виборної старшини не вмів догодити народові, тоб-то: не вмів захистити його інтересів, а хотів і надалі старшиною залишатись, той порозумівався з польською владою та в той чи инший спосіб із лав вільного козацтва переходив у реєстрове, тоб-то: здобував від польської влади призначення на старшинство й провадив далі службу не українському народові, а польській державі. Так поруч з українською народньою владою вороги українського народу витворювали з його ренегатів свою владу над українським народом. Так відколювали вони від народу старшинство та за «лакомства нещасні» перетворювали його в своїх попихачів. Зрада старшинства знесилювала народню спроможность до самоохорони. А цього ворогам українського народу тільки й треба було.

Те саме, що зробив Баторій для зруйнування української єдности й міці, згодом зробила й Московщина. Похід проти України вона роспочала з ламання радянської влади на Україні. Спершу призначила «Малоросійську Колегію», а далі стала й полковників призначати, а щоб вони за нею йшли, закріпила за ними ті козацькі маєтки, якими вони раніш користувалися тільки по посаді і т. д.

Польща й Московщина, зазіхаючи на Україну, зрозуміли, що вони переможуть українській народ тільки тоді, коли відберуть від нього владу самому собі порядкувати, самому себе боронити. Для того вони в першу чергу повели похід проти сутонародньої системи влади, влади виборних рад.

Радянська система влади не давала змоги особам, що стояли коло влади, забагатіти, запаніти, забути народні інтереси й дбати лиш про себе, бо як тільки хто збивався на таку стежку й відходив від народу, рада скидала його з посади й повертала в первісне становище козака-голоти. Не зазнавайся, мовляв. А за виявлені провини ще й люто карали. Розуміється, що не всякому любо було з становища полковника чи гетьмана повертатися знов до звичайної «черні». Такі особи й шукали собі якоїсь зачіпки, щоб і надалі залишитися на привілейному становиську. Їм мило було слухати польське чи московське наспі-

вування про те, що старшина повинна бути призначена й від «черні» незалежна, бо инакше вона, мовляв, мусить слухатися демагогичної юрби, якій ніхто ніколи не догодить, яка нездатна творити лад і спокій, будувати державу й т. п.

Старшина, що сама нездатна була задовольнити народні бажання, тоб-то: захистити інтереси українського народу від зазіхання польських та московських поміщиків, нездатна була здобути собі довірря народніх мас рішучою боротьбою за народні справи, щоб хоч будлі як втримати за собою своє привілейоване становище, погоджувалася на всякі порозуміння з сусідами, а «сусіди» за те допомагали їй залишитися на своїх посадах при належних до того маєтностях.

Маємо до того чимало прикладів, як старшинство, розжившися на своїх посадах, із «козака-голоти» оберталося в «дуку-сріблянника» і, аби не випустити з рук посад і наданих до них маєтностей, зверталося до сусідів за поміччю проти «непокірної черні», а зате попускало сусідам робити на Україні те, що вони хотіли.

Польща й Московщина, намагаючись підгорнути Україну під себе, в першу чергу подбали про те, щоб зруйнувати українську народню владу, а замість неї утворити владу над народом, яка б, дбаючи про власні інтереси, легко погоджувалася на всякі уступки Польщі й Московщині.

І справді, з того часу, як радянська система влади змаганнями чи поляків, чи москалів, чи то й самого старшинства поволі замінялася иншою, фіктивно обраною лише старшинськими зборами, чи то й просто призначеною, вона відривалася від народу, переставала буди народньою й оберталась у владу над народом, і народ, роспочинав боротьбу з нею. Досить пригадати хоч би Петрикове повстання проти Мазепи.

Нова влада, не народня, а старшинська, щоб утриматись над народом, мусіла шукати собі допомагачів серед сусід, а за ту допомогу поступалася інтересами українського народу.

IV.

Без народньої влади — немає народньої волі.

До того часу, поки український народ гуртувався навколо своєї народньої влади рад, до того часу росла його сила, росли його культурні й державно-національні здобутки. Не зважаючи на всю міць Польщі, український народ переміг її й вийшов на волю. Але з того часу, як українське старшинство, скоштувавши влади, захотіло само сісти на місце вигнаних польських панів, і перестало слухатися народу, козацьких рад, а почало творити свою старшинську владу, то, щоб захистити її від «чорних рад», воно мусіло кинутися за підмогою до сусідів, і з того часу український народ і культурно й державно-національно почав втрачати свої вольности. Доки український народ мав свою народню владу рад, доти він здобував волю. З того ж часу, як почали касувати ради, народ почав втрачати свої здобутки. Всі обрізування прав козацьких рад фактично привели до скасування державно-національних вольностей України. Де найдовше затрималась влада рад, там найдовше збереглися українські вольности, українське національне життя.

Влада рад найдовше затрималася в Січі, і Січ найдовше була найміцнішою українською національною твердинею. Та й не дивно. Старшинство й гетьмани, що не схотіли слухатися «чорних рад», мусіли піти або до поляків (Виговський, Тетеря) або до Москви (Скоропадський, Самойлович) і за їхню поміч продати українські вольности. Січова ж влада, рада козацька, спіраючись на народні сили, не потрібувала ні польської, ані московської ласки, а тому боролася з ними за права українського народу. І до того часу, доки на Україні існувала влада рад, існували й вольности українського народу.

В той час, як на українських землях, де старшинство й гетьман скасували радянську систему влади, панували вже Польща й Московщина, Січ, де радянська влада зберегалася, довго ще існувала, як самостійна

українська національна держава Упала Січ, але не впала влада радянська. І куди пішли козаки, туди понесли вони свою рідну традиційну систему влади — і на Дунай, і на Кубань. Скрізь, де існувала радянська влада, до того часу, поки вона існувала, українські козаки жили, як українці, по своїх стародавніх звичаях національних, по своїх традиціях вольности, самостійно й самоцільно.

Найдовше радянська влада затрималася серед українських переселенців на Кубані, і Кубанці найдовше заховували в себе старі українські козацькі традиції. Це добре бачила Московщина; бачила, що, поки серед козаків буде влада рад, доти вони будуть свідомими українцями, а тому врешті скасувала ради й запровадила призначених старшин. Призначені старшини пішли за ласкою до тих, хто їх призначив, і не клопоталися про козацькі інтереси. З того часу занепало національне життя й серед кубанських козаків.

З наведеного ясно видко, що доки на Україні була народня влада рад, доти український народ жив, як український. З того ж часу, як влада рад замінялася иншою, український народ втрачав можливість обороняти свої інтереси й попадав у неволю до поляків та москалів і денаціоналізувався. Жадні карабінери, пікінери й навіть відновлення гетьманства за Розумовського ні до чого не привели. Все те була мертва зовнішність без народньої душі, бо душа українського народу могла виявитися тільки в вільній громадській раді «без пана й без хама».

V.

Як зібралася рада, то створилася й народня влада.

Український народ — народ безпанський. Ще в докняжі часи він звик до рівности, до самокерування, до такого ладу, де б не було панування одного над другим. Колиж він підпав під усякі завоювання, то всі ті людці його, що хотіли панувати над другими, попристановали до завойовників і відірвалися від народу-

Вони поволі асімілювалися з половцями, татарами, литвинами, поляками, москалями. Український народ залишився в складі лише тих верств, над якими всі завойовники панували. То верстви працюючі. Ті, що живуть не з визиску других, а з власної праці. Ті, кому в'їлося чуже панування в печінки. Прагнучи волі й захищаючи себе від усяких зазіхань з боку, ті маси не хочуть більше віддавати влади над собою в будлі які руки. Вони хочуть самі собою правити, щоб не допустити до влади тих, хто панував над ними й хоче далі панувати. Тому вони завше прагнуть до такої форми влади, в якій би найлегше могли виявити свою волю. А це й є громадські ради, «без пана й без хама», що складаються з самих працюючих, що мають змогу слідкувати за тим, щоб жаден член їх не запанів і не зрадив працюючих.

Тільки влада рад забезпечує широким масам трудового народу можливість не допустити себе до політичного та економічного поневолення. Український народ трудовий, безпанський, відчуває це інстинктивно і завше в своїй боротьбі до волі стремить до утворення влади рад. Так було в докняжі часи, за княжих часів і за татарських, литвинських, польських, московських. Так було за початку козацтва, так було за Хмельницького, так було й за Коліївщини, коли народ піднявся проти польсько-панського панування, вигнав панів і відновив козацький радянський устрій.

Так було й у часи московського гніту, коли тільки почала народжуватися ідея нового визвольного руху. Як тільки заблиснула надія на можливість боротьби за волю, провідники українського руху (Кирило-Методіївці, Драгоманів) заговорили про організацію української народньої влади на радянській системі: громади рівних, без панів; федерації громад, федерації народів.

Як тільки схопилася революція р. 1917., українська інтелігенція почала творити свою українську народню владу несвідомо по системі рад. Центральна Рада по суті була федерацією робітничих, селянських і військових рад. В утворенню Центральної Ради виявився

віковий інстинкт українського народу. Шукаючи такої форми влади, яка б найкраще захистила його від політичного й економічного поневолення, український народ неминуче дійшов до рад, як єдиної форми, що справді може захистити інтереси працюючих і бувших поневолених від зазіхання панів, що хотять і надалі панувати над народом.

VI.

Не стало ради — не стало й народньої влади.

Коли вороги українського народу напосілися знов загнати його в неволю, то в першу чергу скасували народню форму влади — Центральну Раду, а натомість посадили свого попихача. І цікаво, що як у старовину, так і тепер, це зробили чужинці (німці та московці) за допомогою того українського старшинства, яке, скоштувавши в революційні часи влади, захотіло сісти на шию українському народові замість панства московського та польського, щоб створити з себе постійну українську пануючу верству. Але відновлений гетьманат міг зробити лише те, що робила стара гетьманщина: борючись з народом за соціяльне панування, він міг лише продавати сусідам державно-національну волю українського народу. Як стародавні гетьмани купували собі підтримку в Польщі та в Московщини за відмовлення від певних державно-національних прав України, так зробив і модернізований гетьманат: аби втриматися коло влади проти волі народу, він міг лише спертися на московське поміщицтво, старшинство й чорносотенство, для чого оповістив федерацію з чорносотенною Московщиною.

Коли гетьмана було скинуто, знов виринула була думка про створення народньої влади по системі рад, але московська большевицька навала, що теж ішла під кличем заведення влади рад, так налякала українське громадянство, що воно побоялося, щоб нові народні ради не стали органами московсько-

большевицької влади, і довгий час вагалося, на яку ступити. Тим часом українське старшинство, підперте поміщицтвом, рішуче виступило проти рад. Історія повторилася. Старшинство, ставши в революційній боротьбі на провідному місці й скоштувавши влади, захотіло назавжди залишити її в своїх руках. Народ з цим не погодився і відійшов від старшини. Облишена на свої сили, не маючи підпертя в народі, а подекуди стріваючи навіть ворожі виступи, старшина мусіла шукати собі допомоги з боку. З того почалася орієнтація на Антанту, що остаточно загубила всю справу, бо народ після того зовсім відійшов від своєї старшини та пішов до тих, хто обіцяв йому владу рад, тоб-то: повну волю і владу над собою.

Частина українського громадянства розуміла помилку старшинства та всіх зусиль уживала до заведення рад. Складено було навіть і підписано, як урядом, так і Директорією, закона про Трудові Ради, але під впливом Антанти поховано його під сукно. «Лакомства нещасні« перемогли. І щож виграно з того? Помочи в Антанти жадної не здобуто, а народ втрачено.

Чесніше старшинство (січове стрілецтво), що щиро хотіло працювати з народом, після кривавої подорожи від Київа до Старокостянтинова переконалося, що ступило на блудний шлях, і видало в Старокостянтинові декларацію про необхідність заведення влади народніх рад, але то вже був голос «вопіючого в пустині». Кругом панувала оргія реакції. — З того часу минуло вже кілька років, як певні українські кола, що стали на чолі українського руху, остаточно поховали думку про владу рад. Була Директорія пятиособова, трьохособова і, нарешті, одноособова; були декларації та закони про парляменти й передпарляменти, були часи безконституційні й конституційні, але влади вже української народньої не було. І що ж зроблено Директоріями й законами про парляменти? Що здобуто для закріплення українського державного життя? Нічого. Лише розгублено все, що виборото було за часи Центральної Ради, за часи суто народньої влади.

VII.

Народня влада — виборна рада

Ріжні претенденти на керування українським визвольним рухом вигадують ріжні форми влади: одні галасують про парляменти, трудові монархії, історичне гетьманство, а другі заводять ревкоми, наркоми й т. и. А народ все стоїть за одно — за народню раду.

Хоч як люто нагрів його московський комунізм, брехливо назвавшись «радянською владою», але народ розуміє, що колиб запровадити справжню владу рад, то вона захистила б його інтереси найкраще. Народ відріжняє демагогичну большевицьку брехню від того, що повинно було б бути. Він, може, й несвідомо, але виразно відчуває, що для нього найкращою формою влади є ради. Отже, коли прихильники старовини й традицій хотять будувати українську народню, а не над народом владу на підставі історичних традицій, то нехай добре памятають, що традиційною формою української народньої влади є ради. Починаючи від доісторичних часів аж до сеї пори, український народ, як тільки міг творити свою владу, то творив її в формі рад, «без холопа і без пана». І тільки в ті часи, коли такі ради були, український народ жив, як український, а не як попихач сусідів завойовників. Стародавні «віча», громади «татарських людей», «коповища» литвинських часів, козацькі ради до Хмельницького, за Хмельницького, за Коліївщини й Паліївщини, вільні громади Кирило-Методіївців та Драгоманіва, Центральна Рада — оце традиція української народньої влади. Гетьманат же є лише традиційною формою продажу старшинством державно-національних інтересів України сусідам за їхню допомогу в соціяльній боротьбі з народом.

Радянська форма влади на Україні це не московсько-большевицька вигадка. Вона існувала на Україні вже тоді, коли не тільки про большевиків, а навіть про саму Московщину на світі й чутки ще не було.

Московсько-большевицька навала під покривкою заведення радянської влади тільки збила з пантелику

наш народ та налякала інтелігенцію, що всі лютости московської большевицької азіятщини записала на карб радянської влади. Справді ж на Україні за большевиків і духу не було радянської влади, бо большевики, говорячи про радянську владу, в дійсности запровадили комісародержавіє й партійну диктатуру.

Московсько-большевицька навала не помогла, а скасувала на Україні будування народньої влади по радянській системі, бо влада рад на Україні некорисна ніяким чужинцям, як монархистам, так і комуністам, бо влада рад найкраще захищає інтереси того народу, який її складає, і не дає його на поталу ні монархичним, ні комуністичним сусідам, бо сама є тим народом.

Поскільки ж московські комуністи є московськими централістами, вони такої влади на Україні допустити не могли й силою розбили її в самому зародку, обдуривши народ тим, що буцім-то вони допомагають йому творити владу рад. Проте за три роки московсько-большевицького грабіжництва й комісарського свавільства на Україні народ зрозумів, що його обдурено, і почав знов своїми власними силами творити свою справжню народню владу в формі рад. Опріч призначених «ревків», по багатьох уже селах є «самочинно» обрані комітети, яких мусять слухати «ревки». Цікаво, що в руках тих комітетів залишалася влада й тоді, коли приходила У. Н. Р. і присилала своїх комісарів та волосних голов. Село вже стало на тім, що все те, що присилається згори, то не його, хто б не присилав: чи У. Н. Р., чи большевики. Воно слухається лише свого «незаконного» комітету, своєї громадської ради. В цім відживає народній інстинкт самоохорони. В цім відживає справжня історична традиція.

З усього наведеного ясно видко, що єдиною історично-традиційною формою влади українського народу є ради, бо до цієї форми його змушували й змушують усі об'єктивні історичні й економічні обставини. Щож стосується влади над народом — влади варяжських князів, татарських ханів, литвин-

ських князів, польських королів, московських царів, австрійських цісарів, московських комісарів, то само оце перелічування їх показує, що вона походила навіть не з українських джерел, і кожна з них існувала так мало (найбільше дві-три сотні літ), що жадну з них за традиційну, навіть як за форму панування над українським народом, вважати не можна.

Ченстохів, 4 грудня р. 1920.

---

2. Економічні підвалини влади трудового народу.

I.

Маючий — вільний, а немаючий — невільний.

Для щасливого життя люде потрібують їжі, одежі, житла, знання, фізичних та духовних утіх, розваг, здоровля і т. и.

Все це здобувається працею над тими скарбами, які природа дала людству, та використовуванням тих, які накопичилися в наслідок попередньої праці людства й складають певний капітал.

Природні скарби не однаково росподілені між людьми. З давніх давен окремі особи та родини захопили природні скарби (поля, ліси, гори, річки, озера і т. и.) в своє особисте володіння й роспоряджаються ними лише так, як їм вигідно, не дбаючи про решту людства та недопускаючи її до користування тими скарбами в однаковій з ними мірі.

Величезна кількість людства не має в своїм роспорядженню ані дібр, ані капіталістичних скарбів, працею над якими могла б виробити потрібні їм до прожиття річи. Цим вона змушена шукати можли-

вости працювати над чужими добрами й скарбами. Власники ж природніх дібр, дозволяючи немаючим працювати коло своїх дібр (землі, річок, гір, лісів т. и.) і виробляти з них, чи за допомогою їх, власною працею потрібні для життя річи, відвертають собі за те частину вироблених працьовниками річей. Тай решту вони віддають працюючим не натурою, яку залишають собі, а виплачують їм за те лише певну суму грошей.

Щоб переробляти природні скарби на річи, потрібні для прожиття, людство вигадало всякі засоби виробництва: знаряддя, машини, фабрики, заводи т. ин.

Величезна кількість людства не має в себе тих засобів виробництва. Та ж частина, що має, коли дає їх для роботи немаючим, то так само, як і власники природніх скарбів, відвертає собі за те певну частину виробів, а решту віддає працьовникам не натурою, а грішми. Через те всі вироби залишаються в руках власників природніх скарбів та засобів виробництва, що роспоряджаються ними по своїй волі.

Держучи в своїх руках природні добра, засоби виробництва та й самі вироби, власники їх користуються ними для того, щоб підпорядкувати своїй волі всю иншу немаючу людність. Власники за дозвіл працювати коло природніх скарбів, засобів виробництва і капіталістичних дібр, які є в їхніх руках, змушують немаючих віддавати їм право не тільки на частину того, що немаючі виробляють, а й на керування всім громадським та державним життям. Той, хто має природні скарби й засоби виробництва, не тільки відбирає собі від других частину їхньої праці, а й їхні політично-економічні права: поневолює їх і панує над ними.

Хто працює на чужім полі, чужими знаряддями чи машинами на чужій робільні, той невільний у роспорядкуванні своїм життям. Він залежить від власника. Дозволить власник — він робитиме й вироблятиме потрібні для життя річи й житиме з того. Не дозволить — він мусить пухнути з голоду. Голод же змушує його запобігати власникової ласки й віддавати йому заради неї всі права не тільки на по-

рядкування державно-громадським життям, а навіть приватно-особистим. Через те по всіх сучасних державах влада опинилася в руках маючих людей, а немаючі перебувають у них у політичній і соціяльній неволі.

II.

Щоб мати волю, треба здобути маєтности.

Хто не має в себе природніх скарбів та засобів виробництва й мусить прохати дозволу користування ними для вироблення потрібних на прожиття річей у когось иншого, той не вільний у своїх учинках. Він працює й виробляє засоби життя не тоді, коли хоче, не такі, не стільки й не так, як хоче, а залежно від того, хто й які скарби, або які засоби виробництва й на яких умовах дасть йому для того, щоб він, приклавши до них свою працю, міг щось виробити. Він завше залежить від тих, хто дає для праці природні скарби або засоби виробництва. Він у неволі в них.

Немаючий сам не може творити свого щастя, свого життя на свій смак, на свій лад, бо не має спромоги виробляти те, що йому потрібно, а мусить робити лише те, що можна, і терпіти великі недогоди та недостачі.

Кожна людина, щоб створити собі щасливе життя, повинна мати можність задовольняти свої потреби так, як їй хочеться, а для того їй конче потрібні природні скарби й засоби виробництва та незалежність від ласки инших, тоб-то потрібна воля, як економічна, так і політична.

Кожен чоловік, щоб бути вільним, потрібує: 1-можливости вільно користуватися природніми скарбами й засобами виробництва нарівні з другими, щоб ніхто не перешкаджав йому прикладати своїх сил до праці над ними для вироблення вартостей життя; 2-щоб усе, що він зробить, належало йому, і ніхто без його волі не відібрав би в його жадної частини його виробу ні за користування природніми скарабми та

засобами виробництва, ні за що инше. Кожен повинен роспоряджатися всім тим, що він виробляє, так, як йому здається кращим.

Коли кожен матиме рівну з другими можність користуватися природніми скарбами й засобами виробництва; коли все, що він виробить своєю працею, належатиме тільки йому, — тоді кожен буде вільним у своїм житті й залежатиме тільки від самого себе, від своєї охоти до праці та здібности до неї. Захоче — випрацює собі більше засобів до життя, не захоче — менше. Кожен сам буде ковалем свого щастя.

Розуміється, що для особистої вигоди люде самі будуть спілкуватися, щоб гуртом легше виробляти потрібні їм річи; будуть мінятися виробами т. и., а для всього того будуть поступатися частиною й своїх політичних прав і власного заробітку на користь громади. Але то буде самообмеження по вільній волі, лише в тім, на що люде самі погодяться й навмисно заради лише того, щоб краще всім жилося.

Поскільки кожна людина для вільного життя потрібує матеріяльної незалежности, виникає неминуча потреба дати кожній людині спроможність самій творити потрібну їй скількість матеріяльного забезпечення. Для цього конче треба дати кожній людині спроможність користуватися природніми скарбами й засобами виробництва, щоб працею коло них вона здобувала собі потрібні для прожиття річи. З цією метою необхідно нарівно роспреділити між усіма людьми природні скарби й засоби виробництва, щоб у кожного було стільки, як і в другого; щоб кожен міг прикласти до того свою енергію, знання й працю при першім бажанню по власній волі, а вироблене власною працею міг спожити також по своїй волі, не віддаючи нікому даремно нічого.

Роспреділення природніх скарбів та засобів виробництва поміж усіма окремими особами людства привело б до того, що багато тих скарбів і засобів булоб даремно зіпсовано та збезцінено. До того ж сталося б так, що одні особи, узявши свою пайку, працювали б коло неї, а другі, ледачі, спродали б її иншим. Таким способом скарби й засоби виробництва знов би скуп-

чилися в невеликої купки людей, а новонароджене покоління не мало б з чого одержати своєї частки.

З цих причин природні скарби та засоби виробництва недоцільно роспреділювати поміж усіма окремими особами людства у власність, бо кількість населення міняється. Їх треба передати в спільне громадське володіння всьому людству, щоб кожна окрема людина всякого разу, як захоче працювати коло них, мала змогу користуватися такою часткою, яка потрібна їй для праці. Колиж вона здобуде инший спосіб прожиття та перестане працювати коло тих скарбів, чи засобів виробництва, то її частина мусить бути передана тому, хто захоче коло них працювати. Таким чином природні скарби й засоби виробництва ніколи не належали б комусь одному, а завше всім, хто хоче працювати.

При більшій кількості бажаючих працювати, вони роспреділятимуться меншими частками, а при меншій — навпаки. Але завше кожна людина буде забезпечена тим, що як тільки захоче, то матиме нарівні з другими можливість користуватися природніми скарбами й засобами виробництва для вироблення своєю працею потрібних їй річей. Тоді вона ні від кого не буде матеріяльно залежати, буде вільною.

III.

Маєток можна здобути тільки примусом немаючих над маючими, тобто: диктатурою працюючих над непрацюючими.

Для рівномірного роспреділення всіх природніх скарбів і засобів виробництва поміж працюючими в спільне володіння, перш за все потрібно одібрати їх від сучасних власників і скасувати власність.

Власники, розуміється, охоче на це не підуть. Їх треба до того змусити силою. Де ж тієї сили взяти? Очевидно, треба скласти з тих, хто зацікавлений у відібранню природніх скарбів і засобів виробництва від

окремих власників для передання їх у спільне володіння громадам працюючих.

Такою силою є всі немаючі, працьовники, що в сумі своїй складають більшість населення. Всяка сила для переведення певної акції мусить бути згуртованою, зорганізованою. Організація переводиться певною владою, яка тією силою керує. Без влади нема дісціпліни, а без дісціпліни нема організації.

Коли сила гуртується для того, щоб примусом відібрать у власників неналежне їм право, то ясно, що в організаційному центрі тієї сили не може бути її ворогів — власників. Через це акція переміни форми володіння природніми скарбами та виробництвами вимагає утворення влади лише з тих, хто бореться проти власників, тоб-то: лише з працюючих.

Влада ж, створена лише з одного елєменту громадянства, є диктатурою над иншими. Таким чином ми бачимо, що в хвилю боротьби за зміну форми володіння природніми скарбами та засобами виробництва залізна логіка вимагає диктатури працюючих, або трудової диктатури.

Працюючі зацікавлені в тому, щоб увесь продукт їхньої праці належав їм. Захистити таке право на повний продукт праці від охочих жити на дурничку (поміщиків, капіталістів, ледарів, босяків) найкраще можуть самі працюючі, а для того їм потрібне право й можливість самим керувати собою, самим бути владою над собою. Хто працює, повинен роспоряжатися своєю працею й не давати її на визиск иншим. А для цього він мусить держати в своїх руках апарат державної влади. Хто ж не працює, той не має чого захищати від визиску, той не має потреби й права на владу, бо, здобувши владу і сам не працюючи, він використає її тільки на визиск инших.

Це друга причина, що вимагає переходу влади тільки до рук працюючих.*)

---

*) Працюючими ми вважаємо не тільки робітників і селян, а й учителів, учених, лікарів, мистців, письменників і всяку иншу інтелігенцію, що живе з власної праці. Через те трудова диктатура є диктатурою селянства, робітництва та трудової інтелігенції.

IV.

Народоправство здобувається лише трудовою диктатурою.

Є такі люде, які кажуть, що вони стоять за повне народоправство, а тому проти всякої диктатури, в тім числі й трудової.

Хто так говорить, той або не розуміє, що таке народоправство, або навмисно викручується словами, щоб затемнити зміст справи.

Народоправство — є рівне право кожної людини на все те, що люде мають у житті від природи; рівне з усіма право виявляти свою волю; рівне право на керування людським і своїм життям; рівне право на всі природні багатства, що дають можливість жити та самому керувати своїм життям. Народоправство є така форма державно-громадського управління, при якій весь народ сам собою управляє, кожний окремий громадянин приймає в тім рівну з другими участь, при рівних на те правах і можливостях.

Усім відомо, що всяку справу найшвидше й найлекше переводить той, хто має для того відповідні засоби й кошти. Коли народ матиме лише голе словесне право на народоправство, а не матиме рівних можливостей на зреалізування того права, то фактично жадного народоправства й не буде.

Уявім собі, що існує повне політичне народоправство: всі люде мають однакові політичні права. Але не всі матеріяльно однаково забезпечені: є маючі та немаючі.

При такій соціяльній нерівності завше матимуть змогу задовольнити свої жадання лише люде маючі. Своїми маєтностями вони не тільки випередять і переможуть заходи немаючих, а навіть просто підкуплять гірших серед них і при виборах до органів народоправства завше зберуть собі таку більшість, що не дозволить немаючим переводити потрібні їм, а небажані для маючих, закони. Де ж тут народоправство?

З цього ясно, що для здійснення народоправства потрібно забезпечити всьому населенню рівні умови

й можливости використати політичні права, а для цього потрібно усунути соціяльні нерівности, що допомагають одним і перешкаджають другим.

Але в'явім собі, що всупереч сказаному, в органи народоправства пройшли самі немаючі й ухвалили якийсь корисний для себе і небажаний для маючих закон. Влада немаючих домагатиметься здійснення закону, а маючі, використовуючи силу своїх маєтків, перешкаджатимуть тому. І поскільки здійснення всякої справи потрібує відповідних технічних засобів, а ті засоби будуть у руках маючих, то маючі не дадуть їх немаючим і тим фактично не дозволять здійснитись законові. При таких умовах у чиїх руках буде фактична влада? В руках органів народоправства чи маючого населення? Ясно, що в руках маючих. А деж народоправство?

Переводити в життя певні постанови може лише та влада, що має в своїй роспорядимості відповідні технічні засоби, матеріяльні скарби і т. и. Влада немаючих нічого не може зробити. Тому, коли ми говоримо про необхідність народоправства, про рівне право всіх на владу, то мусимо говорити також про необхідність наділення всіх маючих право на владу певними скарбами, за допомогою яких вони малиб спроможність здійснювати ту владу. Для того, щоб усі люде мали рівну можливість держати владу в своїх руках, треба зробити їх усіх рівно матеріяльно забезпеченими, рівномаючими.

Раз держати владу в своїх руках може лише той, хто має відповідні скарби для технічного здійснення тієї влади, то, передаючи владу всьому народові, мусимо й природні скарби й засоби виробництва передати всьому народові, бо без них він, жадної влади не здійснить.

Кожна зміна влади вимагає зміни росподілу природніх і суспільних дібр, зміни їхніх володарів. Реформація, наприклад, відобрала від папи й церкви не тільки світську владу, а й землю, яку віддала тим, хто боровся за протестантизм. Англійська революція відібрала від короля не тільки владу, а й володіння землями, які перейшли до рук англійських революціо-

нерів. Це саме зробила й велика французька революція. Це зробили всі революції. Хто брав владу, той брав собі й природні скарби. Раз міняється влада, то мусять змінитися володарі природніх скарбів, бо лише володіння скарбами дає міцну опору владі. Влада без скарбів ні на що не спроможна.

Отже, коли ми хочемо, щоб український народ держав у своїх руках владу, то мусимо віддати в його руки й усі природні скарби, зробити його маючим, бо тільки орудуючи тими скарбами, він спроможеться здійснити свою владу.

З цього виходить, що всякий оборонець народоправства повинен обстоювати соціялізацію природніх скарбів і засобів виробництва, що може бути переведена тільки примусом працюючих над власниками, тоб-то: трудовою диктатурою.

Відсутність народоправства поневолює народ. Власницький лад перешкаджає здійсненню народоправства. Через те, хто за волю й за народоправство, той проти власницького ладу, той мусить стояти за трудову диктатуру, бо лише вона одна спроможна перевести реалізацію рівного права всіх громадян на природні скарби й засоби виробництва, без чого неможливе здійснення жадного народоправства. Капіталісти твердять, що владу можуть держати в руках тільки люде маючі. Голота, мовляють, нездатна вдержати її в своїх руках. І це правда. Владу може вдержати в своїх руках тільки той, хто має чим захищати її від противника.

V.

Народоправство утворюється тільки соціяльною революцією.

Усі люде найдужче борються за духовні та матеріяльні достатки (маєтности, знання, права, скарби), що допомагають їм ущасливлювати своє життя, а тому кожна людина найзавзятіше обстоює той лад, який дає їй найширші права й можливости на користування такими маєтностями.

З тієї причини в кожній державі найміцнішою владою є та, що складається з найбільше маючих людей, які найдужче зацікавлені в охороні того ладу, що дає їм найбільше прав на ті маєтности.

Капіталістичний лад забезпечує права на всякі духовні та матеріяльні маєтности (знання, скарби) лише невеликій купці людей. Величезна ж більшість населення від того ладу жадної користи не має, а тому вона бореться з ним.

Для того, щоб більшість населення захищала якийсь лад, треба, щоб той лад давав певні права на всякі духовні та матеріяльні маєтности всьому населенню, без жадної ріжниці, тоб-то: треба, щоб він зробив усе населення маючим.

Отже, поскільки щиро ми говоримо про народоправство, то мусимо говорити й про ті заходи й умови, що дали б усім людям однакові права й можливости користування природніми скарбами та загальнолюдським надбанням.

Власники завзято боронять капіталістичний лад, бо він охороняє їхнє право власности на природні маєтности, на щасливе життя.

Щоб весь народ однаково обстоював народоправний лад, треба, щоб той лад дав усьому народові однакові маєтности; дав йому те, що було б народові дороге.

Доки цього не буде, доти немаюче населення не буде боротися за словесне народоправство. Яка йому користь з тих прав, яких воно не зможе здійснити через брак матеріяльного забезпечення? Народоправство цінне лише постільки, поскільки воно реально поліпшує людське життя.

Коли ж цього немає, воно зовсім непотрібне. Вільно жити може лише той, хто має природні скарби та засоби виробництва, коло яких в кожну хвилю може своєю працею виробити собі потрібні для прожиття річи.

Хтож цього не має, той мусить слухатися голосу маючих, щоб не втратити їхньої ласки. При таких умовах під зверхнім словесним народоправством

залишається стара суть кріпацьких відносин: маючий кермує немаючим.

Не може здійснювати владу той, хто не має в руках технічних засобів для переведення в життя своїх бажань. Через те неможлива влада з людей немаючих. Отже, коли ми хочемо передати владу всьому народові на рівних правах, то мусимо передати всьому народові й усі маєтности на рівних правах, щоб увесь народ за їх допомогою міг реалізувати свою владу.

З цих міркувань ясно, що хто хоче народоправства, той неминуче мусить обстоювати соціяльну рівність. Соціяльну рівність можна перевести тільки примусом, революцією тих, кому воно корисне, проти тих, хто з рівністю бореться, тоб-то: примусом немаючих над маючими, диктатурою працюючих над меншістю непрацюючих. Отже, хто за народоправство, той мусить стояти з соціяльну революцію.

VI.

Українську державність можна збудувати тільки соціяльною революцією та трудовою диктатурою.

Для соціяліста держава ніколи не може бути метою, а тільки засобом, певною переходовою формою громадського життя. З цього лише погляду ми розглядаємо справу української державности. Українська державність потрібна українському трудовому народові лише постільки, поскільки вона спроможна забезпечити йому кращі форми громадського та приватного життя. Найкращі форми може створити для себе само трудове населення, а тому будування української державности мусить бути лише справою його рук.

Український трудовий народ на Україні найбіднішій. До революції він перебував у найгірших умовах. Він жив у чужій державі та не мав нічого ні політично, ні економічно, бо все це було в руках инше національних. Український трудовий народ був кругом не-

маючим. Через те він найбільше зацікавлений у будуванні нової трудової державности, яка б зробила його маючим політично та економічно.

Немаюче населення України для збудування бажаної йому держави, повинно перш за все взяти провід у будуванні нової державности в свої руки, а для цього воно мусить узяти в свої руки владу, бо тільки той будує, хто роспоряджається, а не той, хто виконує чужі накази.

Поскільки ж усяка влада спроможна здійснювати свої заходи лише тоді, коли має в своїх руках відповідні технічні засоби та скарби, то будування української державности вимагає, щоб український народ, перебираючи владу для фактичного здійснення її, перебрав у свої руки й усі природні скарби та засоби виробництва, як основу своєї матеріяльної маєтности. Щоб народ став владаючим, треба зробити його маючим, бо немаючий не може здійснити своєї влади.

Дореволюційні маючі кола на Вкраїні ворожі були й є до ідеї української державности. Коли матеріяльні скарби й надалі залишаться в їхніх руках, то все це використано буде проти утворення української трудової держави. З цієї причини всі скарби треба передати в руки українського трудового народу, щоб зробити його маючим не тільки політично, а й економічно, не тільки правно, а й матеріяльно, бо економіка робить і політику. Лише маючи в своїх руках скарби, український народ матиме спромогу збудувати й закріпити свою трудову республіку.

VII.

Трудова диктатура — панування труда.

Трудові елементи, щоб затримати в своїх руках владу, мусять усякі справи вирішувати з погляду інтересів праці. Працьовники в своїх органах влади повинні порядкувати так, щоб ніщо не шкодило їхній

праці (її переведенню, організації т. и.), а щоб усе її полегшувало. Труд мусить стати мірою всіх учинків і справ. Всякі відносини між людьми та громадами мають дозволятися й заборонятися залежно від того, корисні вони чи шкідливі для труду. Тоді жадний закон, направлений проти труду, не буде переведений. Жадна справа, шкідлива для труду, не буде дозволена. Над усім пануватиме, усім роспоряджатиметься інтерес труду. Ото й буде дійсна трудова диктатура, диктатура не тільки трудящих, а й труду.

А щоб сього досягнути, треба органи влади будувати так, щоб вони не відривалися від труду.

Коли працьовники попадають в органи політичної влади й відриваються від праці, вони втрачають чуття живого звязку з інтересами праці й часто під впливом теоретизування й політиканства переводять такі закони й роспорядження, які безумовно шкідливі для інтересів праці. Щоб цього не було, органи трудової влади мусять бути збудовані так, щоб апарати влади складалися не тільки з працьовників, а щоб ті працьовники, беручи участь в органах влади, не покидали своєї професійної праці. Поскільки це неможливо для всіх органів трудової влади (адміністративних т. и.), то це всетаки мусить бути необхідною умовою для законодавчої й виконавчої влади по справах народнього господарства.

Органи керування народнім господарством потрібно відділити від инших органів влади, щоб особи, які хоч на деякий час відриваються від живої праці й через те неознайомлені з біжучими щоденними потребами ріжних фахів її, не перешкаджали задоволенню їх своєю неосвідомленістю.

Щоб створити такі органи влади, не обмежуючи нікого з працюючих громади, їх треба впоряжати при виробництвах та инших осередках праці. Инші ж організаційні органи влади повинні бути скупчені там, де найкраще для самої справи: по осередках адміністративних і т. и. Органи політичної влади повинні всі свої закони й роспорядження направити так, щоб не суперечили інтересам праці, тоб-то тим законам і

нормам, які встановляють органи влади по народньому господарству. В цім повинна виявлятися диктатура труда; в першій черзі інтереси праці, народнього господарства, а далі — всякі инші.

VIII.

Правовий захистник трудового ладу — суд трудящихся.

Законним охоронцем усякого ладу є суд. Колиб ми, творячи українську трудову республіку, залишили суд таким, як був за старого царського ладу російського, то тим самим не тільки не створили б судового захисту нової республіки, а навпаки: зберегли б одно з джерел її руйнації.

Склад старих російських судів увесь антиукраїнський і в великій більшості реакційний, контр-революційний, протитрудовий і т. и. Такий суд не піклувався б про захист інтересів українських і трудових. Навпаки, він тільки шкодив би їм, виправдуючи всякі злочинства, направлені проти українського й трудового характеру Республіки.

Щоб суд був щирим захистником трудового ладу, треба його скласти з тих, кому той лад любий і потрібний, тоб-то: з працюючих. Судці з працюючих усяку справу розглядатимуть з погляду інтересів труду. Щоб у кожному, навіть дрібному випадкові не вчинити чогось шкідливого для труду, судді мусять завше бути в курсі трудових інтересів, а для того вони не повинні відриватися від своєї фахової праці. Коли судді заради судової справи покидають свою попередню професійну справу й стають професійними суддями, вони відриваються від трудового життя та його інтересів і мимохіть відвикають відчувати щоденні живі інтереси труду. З тих причин вони перестають бути досконалими оборонцями його інтересів. Аби не допустити до цього, в трудовій республіці суд повинен складатися з тих, хто не пориває з своєю професійною працею. Лише для ведення діловодства й технічного проводу суду потрібні певні фаховці;

складання ж вироків повинно бути справою вибираних судців з працюючих.

Суд, складений з працюючих, кожну справу розглядатиме та вирішуватиме з погляду інтересів труду: корисну для нього виправдуватиме, а шкідливу засуджуватиме. В цім і здійснюватиметься фактична диктатура труду.

Щоб судова справа не одривала судців від їхнього живого трудового життя, потрібно останніх завше міняти. Для того органи судової влади повинно найближче поставити до трудових мас.

Для захисту кожного ладу майже однакове значіння з судом мають органи контролю, які впорядкаються для того, щоб попереджати злочинства, не допускати до них. В трудовій республіці найкраще контролювати можуть самі трудящі, бо лише вони щиро можуть підходити до всього з огляду інтересів труду. Через те органи народного контролю потрібно скласти також з трудового елементу та на таких самих засадах, як і суди.

Народній контроль і суди для зручности треба впорядкувати, як спільні органи контрольно-судової влади. Для вільної і безсторонньої діяльности контрольно-судової влади її органи потрібно впорядкувати окремо й незалежно від органів влади політичної й економічної.

---

3. Схематичний проект організації влади трудового народу.

Взявши на увагу міркування, наведені в двох попередніх статтях, мусимо стреміти до того, щоб уся влада в Українській Соціялістичній Трудово-Радянській Республіці належала суверенному трудовому народові України, який здійснював би її через свої вільно обрані місцеві й осередкові Трудові Ради, як

органи законодавчі, та Трудові Управи, як органи виконавчі.

Все трудове населення України для самоуправління в справах загально-адміністративно-організаційних має згуртуватися по місцях оселення в сільські й мійські територіяльні трудові громади. Села та міста з населенням більше, як 5000 душ, розбиваються на кілька громад до 5000 душ в кожній. Села й міста з населенням від 50—100 тисяч душ порядкуються, як повіти, а поверх 500 тисяч, як землі.

Для здійснення влади в справах загально-адміністративно-організаційних територіяльні трудові громади обірають ОРГАНІЗАЦІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНІ ТРУДОВІ РАДИ й УПРАВИ.

Для порядкування всіма справами народнього господарства (громадського володіння й користування природніми скарбами й засобами виробництва та росподілу виробів, упорядкування постачання, обміну, торгу, фінансів і т. п.) робітники, співробітники, керовники, постачателі й споживачі кожного окремого виробництва гуртуються навколо нього по роду господарської діяльности в Господарські Трудові Громади, заводські або сільські чи міські, які обірають ГОСПОДАРСЬКІ ТРУДОВІ РАДИ й УПРАВИ.

Для контролю за виконанням законів і переведення суду територіяльні трудові громади вкупі з господарськими обірають КОНТРОЛЬНО-СУДОВІ РАДИ й УПРАВИ.

Організаційно-адміністративні, господарські й контрольно-судові ради та управи працюють незалежно одні від других.

Організаційно-адміністративні трудові ради й управи, сільські, повітові й земельські (краєві) керують справами внутрішнього ладу й спокою, військовими, культурно-просвітними, пресовими, релігійними, комунікаційними, праці та народнього здоровля.

Господарські трудові ради й управи, заводські або сільські чи міські, районні та союзні, керують справами народнього господарства (хліборобства, індустрії, торгу й фінансів).

Контрольно-судові трудові ради й управи, районні, повітові й краєві, доглядають за правдивим виконанням законів та приписів влади, попереджають злочинства, розсліджують усякі порушення законів і чинять народній суд.

Третя частина членів Контрольно-Судових Рад, що провадить організацію справ контролю, слідства й переведення суду, постійна (обірається на довший строк). Дві ж третині членів, що як судці, чинять суд, кладуть вироки, мінливі; їх обірають на кожну окрему сесію суду.

Для координації своєї діяльности місцеві організаційно-адміністративні, господарські й контрольно-судові ради відбувають не менше одного разу на рік СПІЛЬНІ СЕСІЇ ТРУДОВИХ РАД, на яких вирішують справи, що тичаться діяльности рад ріжного роду.

Для загальної координації й загального керування всіма справами республіки —

1) організаційними — складається ВИЩА ОРГАНІЗАЦІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНА ТРУДОВА РАДА із представників: а) Губерніяльних організаційно-адміністративних рад, б) Всеукраїнської Трудової Управи, в) Вищих загально-наукових закладів;

2) господарськими — ВИЩА РАДА НАРОДНЬОГО ГОСПОДАРСТВА з представників: а) Всеукраїнських союзів хліборобства та індустрії, б) Всеукраїнської Трудової Управи, в) Вищої Організаційно-адміністративної Ради, г) Вищих господарських наукових закладів;

3) контрольно-судовими — ВИЩА КОНТРОЛЬНО-СУДОВА РАДА з представників: а) Губерніяльних контрольно-судових рад, б) Всеукраїнської Трудової Управи, в) Вищих наукових закладів.

Верховна всеоб'єднуюча влада належить ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ З'ЇЗДОВІ (КОНГРЕСОВІ) ТРУДОВИХ РАД та обраній ним ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ ТРУДОВІЙ УПРАВІ.

Трудовим радам належить уся повнота законодавчої влади. Кожна трудова рада має право розвязувати всі справи в обсягові своєї діяльности, які не

розвязані й не обмежені постановами вищих трудових рад та законами Республіки.

Трудові ради менших територіяльних одиниць підпорядковуються трудовим радам більших територіяльних одиниць. Кожна трудова рада більшої територіяльної одиниці має право тимчасового veto що до постанов підлеглих їй менших територіяльних одиниць. Одначе право остаточного скасування постанов будлі якої ради належить тільки їй самій та Всеукраїнській Трудовій Раді.

Постанови кожної ради, що походять з її власної ініціятиви та виходять поза межі існуючих законів і приписів вищих рад, набірають законної сили тільки після повідомлення про них першої вищої по інстанції ради та неотримання від неї через певний строк veto. Всі инші постанови входять в силу з часу опублікування їх на території діяльности ради.

Сесії місцевих трудових рад (організаційно-адміністративних, господарських та контрольно-судових) вирішують справи, які торкаються діяльности ріжнородних рад. Вони скликаються по ініціятиві голови тієї ради, що має конкретні справи для вирішення в порозумінні з головами инших рад. Всі справи на сесії рад вирішуються більшістю голосів, але непогодження половини представників будлі якого одного роду рад уневажнює постанову, і остаточне рішення передається до сесії вищих рад і так аж до Конгресу.

Трудові Управи, як органи виконавчі, не мають права нічого робити без відповідних постанов своїх або вищих по інстанції рад та законів Республіки. В несподіваних та невідкладних випадках трудові управи вживають тимчасових заходів та роспоряджень, про ствердження яких подають найближчим засіданням своїх рад.

Трудовим Управам вищих інстанцій належить право тимчасового veto що до постанов нижчих рад, коли ті постанови виходять поза межі законів Республіки або суперечать постановам вищих рад.

Для об'єднання праці та для економії сил сесія рад може спільні справи рад ріжного роду доручувати якій небудь одній раді.

За свою діяльність трудові управи відповідають перед радами, які їх обрали, а також і перед вищими радами й законами Республіки.

Для виконання своєї праці трудові управи поділяються на відділи. Організаційно-адміністративні Трудові Управи мають відділи: внутрішніх справ, військових справ, культурно-просвітний, національний, релігійний, пресовий, комунікаційний, праці, народнього здоровля й опікування. Трудові Управи Народнього Господарства мають відділи: хліборобський, виробничий, роспределковий (торговий) та фінансовий. Контрольно-судові Управи мають відділи: контрольний, ревізійний, слідчий та судовий.

Військові справи належать до компетенції рад і управ лише в сфері організації, поновлення й постачання армії; що ж стосується військового керовництва армією, то вона має свій окремий незалежний від рад і управ загально-республіканський провід і свою окрему армійську адміністрацію.

В трудових управах нижчих інстанцій, залежно від обсягу діяльности, функції кількох відділів можна об'єднувати. Кожна Управа запрошує технічних співробітників по своєму власному вибору, беручи за них відповідальність на себе. Завідуючих відділами повинна стверджувати рада.

За нездатність та зловживання співробітників відповідають не тільки вони самі, а й особи, що їх призначили та рекомендували.

Вибори в сільські й волосні та районні ради відбуваються щороку, а в повітові й губерніяльні що два роки.

Кожних 10 душ посилають одного представника в сільську трудову раду,
100 душ посилають одного представника в волосну або районну,
1000 душ посилають одного представника в повітову,
10000 душ посилають одного представника в губерніяльну або союзну.

Трудові управи обіраються відповідними трудовими радами в такій кількості: сільські й волосні по 3 чле-

ни, повітові — по 6, губерніяльні — по 9, а Всеукраїнська — кожного разу по постанові Всеукраїнського З'їзду Рад.

Вибори в трудові управи сільські та волосні відбуваються що-півроку, у повітові та губерніяльні — що-року, у Всеукраїнську ж (міністерську) — згідно волі Всеукраїнського З'їзду Рад.

Члени рад і управ втрачають свої права до строку лише по виявленню судом злочинства в їхній діяльности або констатування $^3/_4$ голосів управи чи більшістю голосів трудової ради їхньої нездатности.

Збори сільських і волосних (районних) рад відбуваються по наказу голови кожної ради в міру потреби. Сесії сільських і волосних трудових рад однакового й ріжного роду діяльности відбуваються по мірі потреби по власній ініціятиві або по ініціятиві органів вищої влади. Повітові й губерніяльні трудові ради одного роду діяльности з'їздяться на сесії не менше двох раз на рік, а ріжного роду діяльности — не менше одного разу на рік.

ВИБОРЧЕ ПРАВО належить: усім громадянам України (незалежно від полу та нації), що живуть з власної праці, перебувають на Україні не менше 10 років і після року 1912 не мали землі вище трудової норми, не мали виробництва або торгової установи, в яких працювало б більше 10 найнятих працьовників. Активне право належить громадянам не молодшим 20 літ, а пасивне не молодшим 25 літ, з яких громадської праці не менше двох.

Кожен повноправний громадянин має право бути одночасно членом кількох рад ріжної діяльности.

Схема організації влади трудового народу.

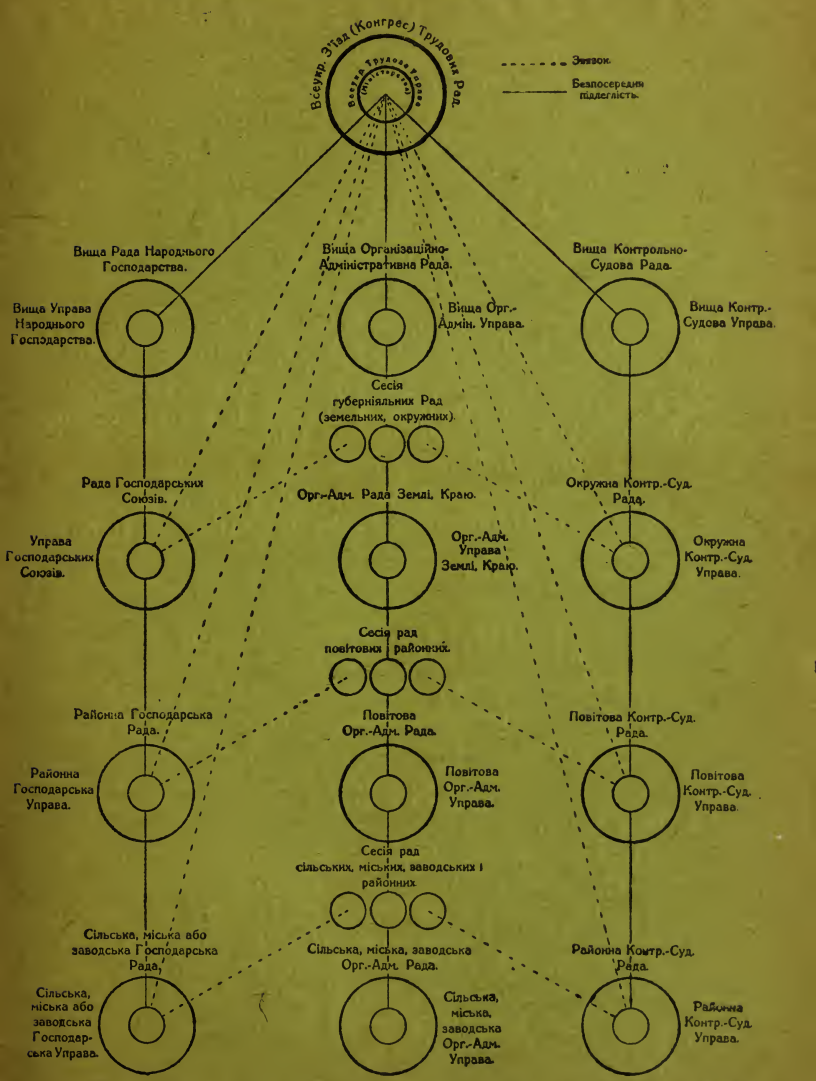

УВАГА. На цій схемі кожну Раду означено більшим (зовнішнім) ко́лом, а її виконавчий орган — Управу — меншим (внутрішнім).

НОВА УКРАЇНА

безпартійний двохтижневик,
містить статті по економичних, культурно-просвітних та громадських питаннях.

Стежучи за життям чужих народів і держав та об'єктивно розглядаючи становище на Вкраїні,

НОВА УКРАЇНА

шукає засобів і форм відбудови рідного краю.

Дали згоду співробітничати: Д. Антонович, Г. Аіолло, М. Балаш, О. Безпалко, І. Бочковський, Н. Григориїв, М. Галаган, С. Гольдельман, Б. Іваницький, К. Коберський, М. Косюра, П. Кречевський, Б. Мартос, Б. Матюшенко, О. Мицюк, А. Наміток, І. Паливода, С. Ріпецький, С. Русова, В. Старосольський, М. Сисак, В. Тимошенко, М. Шаповал, І. Шовгенів, Ф. Щербина.

Видає П. Богацький. Редагує колегія.
Відповідальний редактор **Др. Поубова.**
Адреса Редакції й Контори: **Praha III, Šeřiková 4, III p.**

„ВІЛЬНА СПІЛКА"

неперіодичний орган літератури, науки та громадського життя.

Ч. І.

ЗМІСТ:

I. Наш шлях.
Н. Григориїв: Сучасні завдання українського визвольного руху. — **Гр. Наш:** Наші гріхи. — **М. Шаповал:** Багнотворці. — **М. Сріблянський:** Голос землі (присвячено укр. монархистам). — **О. Мицюк:** Ліквідаційні та надільні земельні норми. — **М. Шаповал:** Безнадійна суперечність.
II. Документи громадського та партійного значіння.
III. З преси.
IV. Бібліографія.

Продається по всіх більших українських книгарнях.